

Volume 20, Issue 1
June 2022

ISSN 1731-8297, e-ISSN 6969-9696
<http://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/osap>

ORIGINAL ARTICLE
received 2022-02-28
accepted 2022-04-01

Ochrona konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym*

Consumer protection against unfair market practices on the financial market

PIOTR HOROSZ

Katedra Prawa Cywilnego, Gospodarczego i Prywatnego Międzynarodowego
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
ORCID: 0000-0001-6547-5072, horospz@uek.krakow.pl

Citation: Horosz, Piotr. 2022. Ochrona konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym. *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 20(1): 55–74, DOI: 10.25167/osap.4753.

Abstract: The article focuses on issues of consumer protection against unfair market practices in the financial sector, discussing in this respect the legal regulations contained in the provisions of the Act on Counteracting Unfair Market Practices.

When discussing market practices that are detrimental to consumers' interests, in particular-misleading practices and aggressive market practices, the author points to a general prohibition of such practices, also applicable to consumers using financial services. At the same time, the author emphasizes that the protection of consumers against unfair market practices in the financial market is strengthened in comparison with the protection of consumers in other markets. This is due especially to the functioning of specific bodies on the financial market, particularly the Polish Financial Supervision Authority and the Financial Ombudsman, which, within their general powers, may also take measures to protect consumers of financial services against unfair market practices.

Keywords: consumer protection, unfair market practices, financial market

* Publikacja została dofinansowana ze środków subwencji przyznanej Uniwersytetowi Ekonomicznemu w Krakowie.

Abstrakt: Artykuł koncentruje się na problematyce ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi w sektorze finansowym, omawiając pod tym kątem regulacje prawne zawarte w przepisach ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym.

Omawiając praktyki rynkowe godzące w interes konsumentów, zwłaszcza praktyki wprowadzające w błąd oraz agresywne praktyki rynkowe, autor wskazuje na generalny zakaz stosowania takich praktyk, obowiązujący również w przypadku konsumentów korzystających z usług finansowych. Jednocześnie autor podkreśla, że ochrona konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym jest wzmocniona w porównaniu z ochroną konsumentów na innych rynkach. Wynika to zwłaszcza z funkcjonowania na rynku finansowym szczególnych organów – zwłaszcza Komisji Nadzoru Finansowego i Rzecznika Finansowego, które w ramach swoich ogólnych kompetencji mogą również podejmować działania służące ochronie konsumentów usług finansowych przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

Słowa kluczowe: ochrona konsumentów, nieuczciwe praktyki rynkowe, rynek finansowy

1. Wprowadzenie

Odrębne regulacje prawne mające na celu ochronę konsumentów są wprawdzie zjawiskiem stosunkowo nowym, niemniej jednak ich rozwój następuje bardzo szybko. Na przestrzeni lat znacząco zmieniło się przy tym podejście prawodawców do kwestii ochrony konsumentów, czego przykładem jest ewolucja odnośnych regulacji prawa europejskiego. W początkowym okresie funkcjonowania EWG ochrona konsumentów miała być zagwarantowana poprzez samo kreowanie konkurencji i wolnego rynku (Bazylińska 2012: 68). Założenie takie przyjmowano również początkowo w przypadku rynków finansowych – w warunkach wolnego rynku i swobodnej konkurencji instytucje finansowe miały zabiegać o konsumenta, oferując mu jak najlepsze warunki umów i dostosowując ofertę do jego aktualnych potrzeb (Cyman 2016: 39).

W praktyce jednak formalna równość stron umów zawieranych z udziałem konsumentów nie zapewniała im wystarczającej ochrony jako stronie ekonomicznie słabszej, a przy tym nieposiadającej na ogół wiedzy fachowej, którą dysponował przedsiębiorca. Stąd też kolejne regulacje zmierzały do zwiększenia poziomu ochrony konsumentów, która obecnie stanowi jeden z głównych celów Unii Europejskiej (Mazurek 2008: 23; zob. także Dąbrowska, Janoś-Kresło 2012: 22; Bazylińska 2012: 68; Knehans-Olejniki 2015: 51) również w przypadku konsumentów usług finansowych, której to ochronie po kryzysie finansowym 2008 r. nadano w Unii Europejskiej charakter strategiczny (Rutkowska-Tomaszewska 2020: 488). Na rynku finansowym zatem również zaznaczył się trend polegający na wprowadzaniu przez ustawodawców prokonsumenckich regulacji, zmierzających do wyrównania dysproporcji wynikających z różnicy siły rynkowej konsumenta i profesjonalnego dostawcy usług finansowych (Czechowska

2009: 407). Przykładami takich regulacji tylko z ostatnich lat są na gruncie prawa unijnego chroniące konsumentów usług finansowych przepisy zawarte m.in. w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/17/UE z dnia 4 lutego 2014 r. w sprawie konsumenckich umów o kredyt związanych z nieruchomościami mieszkalnymi, dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/97 z dnia 20 stycznia 2016 r. w sprawie dystrybucji ubezpieczeń czy też dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/65/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych. Takie protekcyjnistyczne regulacje, zmierzające do ochrony interesów konsumenta jako strony słabszej ekonomicznie, doprowadziły do wykształcenia się szczególnego reżimu prawnego umów konsumenckich, dotyczącego również obrotu bankowego (Rutkowska-Tomaszewska 2009: 139), czy też szerzej – całego rynku finansowego, wobec czego w piśmiennictwie słusznie wskazuje się na ukształtowanie specyficznego konsumenckiego prawa rynku finansowego, określanego również jako konsumenckie prawo usług finansowych (Rutkowska-Tomaszewska 2020: 481).

W związku z dążeniem do wzmocnienia i ujednoczenia poziomu ochrony konsumenta w obrębie wspólnego rynku, w dotyczących tej kwestii aktach prawa UE można zaobserwować zwrot od dyrektyw o charakterze minimalnym do dyrektyw mających na celu maksymalną harmonizację prawa państw członkowskich (Mazurek 2008: 27; Stefanicki 2008: 66). Przykładem jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/65/WE z dnia 23 września 2002 r., dotycząca sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość, której celem jest ustanowienie jednolitych standardów ochrony konsumentów w objętym jej regulacją sektorze rynku finansowego poprzez przewidującą maksymalną harmonizację w tym zakresie prawa państw członkowskich (Mazurek 2008: 26). Wzmocnieniu ochrony konsumentów na rynku finansowym mają służyć również programy mające na celu ujednoczenie i zacieśnienie wspólnej polityki ochrony i informowania konsumentów (zob. Rutkowska-Tomaszewska 2009: 140).

Dla ogólnej ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi zasadnicze znaczenie ma jednak Dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym (dalej: Dyrektywa 2005/29/WE). Bezpośrednim jej celem jest przyczynienie się do sprawnego funkcjonowania wspólnego rynku oraz ustalenie wysokich standardów ochrony konsumentów poprzez zbliżenie przepisów państw członkowskich (zob. Michalak 2008: 25–26; Podrecki 2007: 365; Białek, Zajączkowska-Weremczuk 2008: 17). Dyrektywa ta wprawdzie nie wprowadza odrębnych standardów ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi przedsiębiorców działających w sektorze finansowym, niemniej jednak, obejmując je swoim zakresem na mocy art. 3 ust. 9, w sytuacji gdy przed-

miotem obrotu są nieruchomości oraz usługi finansowe, zezwała ustawodawcom państw członkowskich – w kontekście nieuczciwych praktyk – na ustanowienie surowszych przepisów niż przewidziane w przepisach dyrektywy. Wskazuje to na rolę, jaką prawodawca unijny przywiązuje do poziomu ochrony konsumentów na rynku finansowym.

Rozpatrując kwestię ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym, w pierwszym rzędzie wskazać należy, że – w porównaniu z innymi produktami – usługi finansowe charakteryzują się znacznie większym grożącym konsumentowi ryzykiem ekonomicznym (Smyczek 2007: 31). Konsekwencje podjęcia przez konsumenta błędnej decyzji na rynku finansowym mogą być dla niego znacznie poważniejsze niż w przypadku zwykle dokonywanych przez niego transakcji. Ponadto produkty finansowe są z reguły na tyle skomplikowane, że konsument, nie posiadając specjalistycznej wiedzy, w praktyce nie jest w stanie porównać ofert różnych instytucji finansowych, jak również ocenić właściwie wiążącego się z poszczególnymi produktami finansowymi ryzyka. Za słuszne należy zatem uznać podnoszone w piśmiennictwie postulaty wskazujące na potrzebę zwiększenia poziomu ochrony konsumenta przy nowoczesnej regulacji reżimu prawnego usług finansowych (Rutkowska-Tomaszewska 2009: 140). Wobec stopnia skomplikowania tych usług i potencjalnej skali negatywnych ekonomicznych konsekwencji błędnych decyzji podjętych na tym rynku przez konsumenta konieczne jest w związku z tym zapewnienie konsumentom usług finansowych odpowiedniej ochrony prawnej, w tym zwłaszcza ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi podmiotów działających na rynku finansowym.

Specyficzny charakter usług finansowych i wskazane wyżej podwyższone ryzyko ekonomiczne ponoszone przez korzystającego z nich konsumenta, uzasadniają, zdaniem autora, silniejszą ochronę konsumentów usług finansowych przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi niż ochrona istniejąca w przypadku innych rynków. Dokonując krótkiego przeglądu istniejących regulacji, autor chciałby odpowiedzieć na pytanie, czy w istocie zapewniają one wzmocnioną ochronę konsumenta przed nieuczciwymi praktykami na rynku finansowym, a także wskazać ewentualne pożądane kierunki zmian w prawie, które mogłyby odpowiedni poziom takiej wzmocnionej ochrony zapewnić.

2. Ochrona konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym – zagadnienia ogólne

Na gruncie prawa polskiego ochrona konsumentów – w tym również ochrona przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi – stanowi konstytucyjny obowiązek władz państwowych, przewidziany w art. 76 Konstytucji RP (Białek, Zajączkow-

ska-Weremczuk 2008: 18), zawierającym skierowany zarówno do ustawodawcy, jak i do sądów (w odniesieniu do procesu stosowania prawa) nakaz ochrony konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (Bednarczyk 2020: 743). Zakres ochrony – zgodnie z art. 76 Konstytucji RP – określa ustawa. Ten konstytucyjny obowiązek prawodawca realizuje poprzez szereg regulacji zawartych zarówno w ustawach poświęconych w całości konsumentom i ich ochronie, jak i w innych, szerszych aktach prawnych, wśród których w zakresie dotyczącym ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi podstawowy akt prawny stanowi ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (dalej: u.p.n.p.), implementująca do polskiego porządku prawnego regulacje Dyrektywy 2005/29/WE. Stosując przepisy tej ustawy, należy z tego względu stosować wykładnię przyjazną dla prawa unijnego, uwzględniającą nie tylko literę, ale i ducha tego prawa (Bednarczyk 2020: 743).

Również w przypadku usług finansowych polski ustawodawca w zakresie ochrony praw konsumentów kreuje szczególny reżim prawny dla czynności bankowych oraz czynności ubezpieczeniowych (Smyczek 2007: 136). Przykłady prokonsumenckich regulacji dotyczących rynku finansowego stanowią m.in. ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, a także szczególne regulacje dotyczące rachunków bankowych. Ponadto, realizując postulaty powołania w Polsce instytucji specjalizującej się w ochronie konsumenta usług finansowych (Smyczek 2007: 158), mocą przepisów ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym (dalej: u. o R.F.) powołana została instytucja Rzecznika Finansowego. Do jego zadań, w myśl art. 17 ust. 1 u. o R.F., należy podejmowanie działań w zakresie ochrony klientów podmiotów rynku finansowego, których interesy reprezentuje.

Ustawa ta zatem również wpisuje się w ciąg działań ustawodawcy podejmowanych w celu wzmocnienia ochrony interesów konsumentów (Kalak 2016: 17), służąc przy tym bezpośrednio ochronie interesów konsumentów na rynku finansowym, choć – co należy zaznaczyć – nie uzupełnia ona katalogu nieuczciwych praktyk sformułowanego w przepisach u.p.n.p. o wykaz praktyk specyficznych dla rynku finansowego. Działania służące ochronie konsumentów na rynku finansowym podejmować mogą w ramach swoich ogólnych kompetencji również inne podmioty. W szczególności wymienić należy Komisję Nadzoru Finansowego (KNF) wraz z działającym przy niej Sądem Polubownym, która sprawując nadzór nad rynkiem finansowym, może w ramach swoich ogólnych kompetencji nadzorczych podejmować także działania mające na celu ochronę konsumenta – w tym również ochronę przed nieuczciwymi praktykami ryn-

kowymi działających na tym rynku przedsiębiorców. Ochrona konsumentów na rynku finansowym – zwłaszcza na rynku bankowym i ubezpieczeniowym – stanowi również jeden spośród istotnych obszarów działalności Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (zob. także Czechowska 2009: 410–412).

Odnosząc się bezpośrednio do kwestii ochrony konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym, warto na wstępie podkreślić, że ochrona ta ma charakter dwutorowy. Po pierwsze konsument na tym rynku, tak jak i na innych rynkach, podlega ochronie wypływającej bezpośrednio z przepisów dotyczących przeciwdziałania nieuczciwym praktykom rynkowym – te aktualnie zawarte zostały w u.p.n.p. Po drugie jednak w konkretnych przypadkach konsument usług finansowych może być chroniony przed nieuczciwymi praktykami także na podstawie ogólnych regulacji dotyczących rynku finansowego, które ustanawiając określone standardy dla funkcjonujących na nim podmiotów oraz szczególne mechanizmy nadzoru nad ich działalnością, przyczyniają się pośrednio do wzmocnienia ochrony konsumentów przed próbami stosowania wobec nich nieuczciwych praktyk rynkowych.

Podkreślić jednak przy tym należy, że choć w wielu aktach regulujących funkcjonowanie rynku finansowego znajdują się regulacje dotyczące konkretnych czynności jego uczestników, które mogą w określonych okolicznościach wypełniać znamiona nieuczciwych praktyk rynkowych, to kwestia ta nie stała się przedmiotem odrębnego całościowego uregulowania, podlegając przepisom zawartym w u.p.n.p. Ustawa ta stanowi zatem podstawowy akt prawny mający przeciwdziałać nieuczciwym zachowaniom przedsiębiorców w relacjach z konsumentami, określanych często jako *business to consumer* (zob. przykładowo Michalak 2008: 20), obejmując swoim zakresem również praktyki rynkowe stosowane przez banki oraz inne instytucje finansowe (Białek, Zajączkowska-Weremczuk 2008: 18). Przepisy u.p.n.p., mając na celu ochronę ogółu konsumentów, stanowią zatem również podstawowe narzędzie ochrony konsumentów usług finansowych przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym (zob. Rutkowska-Tomaszewska 2020: 487).

3. Zakres regulacji ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym

W art. 1 u.p.n.p. wyznaczony został cel oraz zakres regulacji nieuczciwych praktyk w prawie polskim (Wiewiórowska-Domagalska, Kukiel-Kryńska 2019: art. 1, Nb 6–8). Stanowi on, że przepisy ustawy określają nieuczciwe praktyki rynkowe w działalności gospodarczej i zawodowej oraz zasady przeciwdziałania tym praktykom w interesie konsumentów i w interesie publicznym. W rozumieniu ustawy, zgodnie z art. 2 pkt. 1 u.p.n.p., pod pojęciem przedsiębiorcy

rozumieć należy osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, które prowadzą działalność gospodarczą lub zawodową, nawet jeżeli działalność ta nie ma charakteru zorganizowanego i ciągłego, a także osoby działające w ich imieniu lub na ich rzecz. Ustawa – w celu lepszej ochrony konsumentów – rozszerza zatem pojęcie przedsiębiorców na osoby prowadzące działalność gospodarczą lub zawodową choćby sporadycznie lub incydentalnie (choć w pewien sposób powtarzalnie), a także na osoby działające w imieniu przedsiębiorców (Wiewiórowska-Domagalska, Kukiel-Kryńska 2019: art. 2, Nb 8–9; Michalak 2008: 54). Przepisy u.p.n.p. stosuje się w jednakowym zakresie do praktyk rynkowych wykorzystywanych przez wszystkich przedsiębiorców, niezależnie od przedmiotu ich działalności – a zatem również do przedsiębiorców działających na rynku finansowym.

Odnośnie pojęcia konsumenta art. 2 pkt. 2 u.p.n.p. odwołuje się natomiast do przepisów kodeksu cywilnego, który w art. 22¹ określa konsumenta jako osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Pojęciem, które nie zostało użyte w kodeksie cywilnym, znalazło się natomiast w przepisach u.p.n.p., jest pojęcie przeciętnego konsumenta. Zgodnie z legalną definicją zawartą w art. 2 pkt. 8 u.p.n.p. jest nim konsument, który jest dostatecznie dobrze poinformowany, uważny i ostrożny; oceny dokonuje się przy tym z uwzględnieniem czynników społecznych, kulturowych, językowych i przynależności danego konsumenta do szczególnej grupy konsumentów, przez którą rozumie się dającą się jednoznacznie zidentyfikować grupę konsumentów, szczególnie podatną na oddziaływanie praktyki rynkowej lub na produkt, którego praktyka rynkowa dotyczy ze względu na szczególne cechy, takie jak wiek, niepełnosprawność fizyczna lub umysłowa zob. przykładowo Michalak 2008: 64; Wiewiórowska-Domagalska, Kukiel-Kryńska 2019: art. 2, Nb 97). Również w przypadku konsumentów przepisy u.p.n.p. zakazujące stosowania wobec nich nieuczciwych praktyk rynkowych mają charakter uniwersalny, niezależny od rodzaju nabywanego przez konsumenta produktu, znajdując zastosowanie także w przypadku konsumentów usług finansowych.

Nadmienić należy, że przepisy u.p.n.p. formułują bardzo szeroką definicję produktu (Białek, Zajączkowska-Weremczuk 2008: 18) – zgodnie z jej art. 2 pkt 3 przez produkt rozumie się każdy towar lub usługę, w tym nieruchomości, prawa i obowiązki wynikające ze stosunków cywilnoprawnych. Produktami w myśl przepisów u.p.n.p. są zatem w istocie jakiegokolwiek dobra materialne i niematerialne oferowane konsumentowi (Michalak 2008: 57; Wiewiórowska-Domagalska, Kukiel-Kryńska 2019: art. 2, Nb 20). Pojęcie produktu w rozumieniu u.p.n.p. obejmuje zatem również wszelkie usługi oferowane na rynkach finansowych.

Podobnie szeroko sformułowane zostało pojęcie praktyki rynkowej – zgodnie z art. 2 pkt 4 u.p.n.p. przez praktyki rynkowe rozumie się działanie lub zaniechanie przedsiębiorcy, sposób postępowania, oświadczenie lub informację handlową, w szczególności reklamę i marketing, bezpośrednio związane z promocją lub nabyciem produktu przez konsumenta. Ustawa obejmuje zatem swoim zakresem również wszelkie praktyki rynkowe stosowane przez podmioty działające na rynku finansowym. Dla celów ochrony konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym zastosowanie znajdują zatem te same regulacje u.p.n.p. co w przypadku ochrony innych konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi jakichkolwiek przedsiębiorców, niezależnie od ewentualnych regulacji szczególnych dotyczących konkretnych działań określonych podmiotów rynku finansowego.

4. Schemat ochrony konsumenta w oparciu o przepisy ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym

Tworząc schemat ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, w przepisie art. 3 u.p.n.p. ustanowiony został generalny zakaz stosowania nieuczciwych praktyk rynkowych przez przedsiębiorców wobec konsumentów (Sieradzka 2008: 68; Wiewiórowska-Domagalska, Kukiel-Kryńska 2019: art. 3, Nb 1). Pojęcie nieuczciwej praktyki rynkowej określa mający charakter klauzuli generalnej art. 4 ust. 1 u.p.n.p. (zob. m.in. Podrecki 2007: 379; Michalak 2008: 68), stanowiąc iż praktyka rynkowa stosowana przez przedsiębiorców wobec konsumentów jest nieuczciwa, jeżeli jest sprzeczna z dobrymi obyczajami i w istotny sposób zniekształca lub może zniekształcić zachowanie rynkowe przeciętnego konsumenta przed zawarciem umowy dotyczącej produktu, w trakcie jej zawierania lub po jej zawarciu.

Na mocy art. 4 ust. 2 u.p.n.p. za nieuczciwą praktykę rynkową uznaje się w szczególności praktykę rynkową wprowadzającą w błąd oraz agresywną praktykę rynkową, a także stosowanie sprzecznego z prawem kodeksu dobrych praktyk. Praktyki te nie podlegają ocenie w świetle przesłanek określonych w art. 4 ust. 1 u.p.n.p., co oznacza, że uznawane są one za nieuczciwe *ex lege* (Michalak 2008: 68; Gliniecki 2008: 3 i nast.; Namysłowska 2007: 1288), bez konieczności wykazywania ich sprzeczności z dobrymi obyczajami i możliwości istotnego zniekształcenia zachowań rynkowych przeciętnego konsumenta.

Za nieuczciwą praktykę rynkową, uznaje się także, z mocy art. 4 ust. 3 u.p.n.p., prowadzenie działalności w formie systemu konsorcyjnego (czyli prowadzenie działalności gospodarczej polegającej na zarządzaniu mieniem gromadzonym w ramach grupy z udziałem konsumentów, utworzonej w celu sfinansowania zakupu produktu na rzecz uczestników grupy) lub organizowanie

grupy z udziałem konsumentów w celu finansowania zakupu w systemie konsorcyjnym. Również w tym przypadku nie jest wymagana jej ocena w świetle przesłanek z art. 4 ust. 1 u.p.n.p.

Nieuczciwe praktyki rynkowe wprowadzające w błąd polegać mogą zarówno na działaniu przedsiębiorcy, jak i na jego zaniechaniu (zob. Sieradzka 2008: 94). Zgodnie z art. 5 ust. 1 u.p.n.p. praktykę rynkową uznaje się za działanie wprowadzające w błąd, jeżeli działanie to w jakikolwiek sposób powoduje lub może powodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej umowy, której inaczej by nie podjął. Przy ocenie, czy dane działanie przedsiębiorcy stanowi nieuczciwą praktykę rynkową wprowadzającą w błąd, nie jest zatem konieczne wykazanie, że w błąd został rzeczywiście wprowadzony konkretny konsument, lecz wykazać wystarczy, że możliwość wprowadzenia przeciętnego konsumenta w błąd, choćby potencjalnie, istnieje (Michalak 2008: 98; Sieradzka 2008: 94). Przykładowe wyliczenie stanowiących nieuczciwą praktykę rynkową działań wprowadzających w błąd zawiera art. 5 ust. 2 u.p.n.p., nie jest to jednak katalog zamknięty. Przy ocenie, czy praktyka rynkowa wprowadza w błąd przez działanie, ustawodawca nakazuje uwzględnić wszystkie jej elementy oraz okoliczności wprowadzenia produktu na rynek, w tym sposób jego prezentacji (art. 5 ust. 4 u.p.n.p.).

Kwestii nieuczciwych praktyk rynkowych polegających na wprowadzającym w błąd zaniechaniu ustawodawca poświęcił art. 6 u.p.n.p. Na mocy jego ust. 1 praktykę rynkową uznaje się za zaniechanie wprowadzające w błąd, jeżeli pomija istotne informacje potrzebne przeciętnemu konsumentowi do podjęcia decyzji dotyczącej umowy i tym samym powoduje lub może powodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej umowy, której inaczej by nie podjął. Zgodnie z art. 6 ust. 3 u.p.n.p. wprowadzającym w błąd zaniechaniem może być w szczególności:

1) zatajenie lub nieprzekazanie w sposób jasny, jednoznaczny lub we właściwym czasie istotnych informacji dotyczących produktu;

2) nieujawnienie handlowego celu praktyki, jeżeli nie wynika on jednoznacznie z okoliczności i jeżeli powoduje to lub może spowodować podjęcie przez przeciętnego konsumenta decyzji dotyczącej umowy, której inaczej by nie podjął.

Również przy ocenie, czy praktyka rynkowa wprowadza w błąd przez zaniechanie, należy uwzględnić wszystkie jej elementy oraz okoliczności wprowadzenia produktu na rynek, w tym sposób jego prezentacji.

W kontekście zastosowania ogólnych przepisów u.p.n.p. dla ochrony konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym warto również zwrócić uwagę na treść art. 7 u.p.n.p, zawierającego listę praktyk wprowadzających w błąd, uznawanych za nieuczciwe w każdych okolicznościach, określanej jako lista „czarnych praktyk” (zob. przykładowo Michalak

2008: 97; Sieradzka 2008: 167). Przytaczanie całej listy byłoby zdaniem autora niecelowe jako wykraczające poza tematykę artykułu. Szczególne znaczenie dla ochrony konsumenta na rynku finansowym może mieć przykładowo uznanie za nieuczciwą praktykę rynkową w każdych okolicznościach twierdzenie przedsiębiorcy że:

a) przedsiębiorca uzyskał stosowne uprawnienie od organu publicznego lub podmiotu prywatnego,

b) praktyki rynkowe lub produkt zostały zatwierdzone, zaaprobowane lub uzyskały inne stosowne uprawnienie od organu publicznego lub podmiotu prywatnego

– przy jednoczesnym niespełnieniu warunków zatwierdzenia, aprobaty lub warunków niezbędnych do uzyskania innego stosownego uprawnienia.

Obok praktyk wprowadzających w błąd ustawodawca w przywołanym wyżej art. 4 ust. 2 u.p.n.p. wymienia tzw. agresywne praktyki rynkowe. Pojęcie to zostało zdefiniowane w art. 8 ust. 1 u.p.n.p., zgodnie z którym praktykę rynkową uznaje się za agresywną, jeżeli przez niedopuszczalny nacisk w znaczny sposób ogranicza lub może ograniczyć swobodę wyboru przeciętnego konsumenta lub jego zachowanie względem produktu i tym samym powoduje lub może powodować podjęcie przez niego decyzji dotyczącej umowy, której inaczej by nie podjął. Za niedopuszczalny nacisk na mocy art. 8 ust. 2 u.p.n.p. uważa się każdy rodzaj wykorzystania przewagi wobec konsumenta, w szczególności użycie lub groźbę użycia przymusu fizycznego lub psychicznego w sposób znacznie ograniczający zdolność przeciętnego konsumenta do podjęcia świadomej decyzji dotyczącej umowy. Podstawowym sformułowanym przez ustawodawcę kryterium uznania danej praktyki rynkowej za agresywną jest zatem zastosowanie przez przedsiębiorcę niedopuszczalnego nacisku na konsumenta (Sieradzka 2008: 203). Zaznaczyć jednak należy, że przy ocenie, czy praktyka rynkowa jest agresywna, należy w myśl art. 8 ust. 3 u.p.n.p. uwzględnić wszystkie jej cechy oraz okoliczności wprowadzenia produktu na rynek.

Również w przypadku agresywnych praktyk rynkowych ustawodawca sformułował zawartą w art. 9 u.p.n.p. listę praktyk uznawanych za nieuczciwe w każdych okolicznościach, bez potrzeby wykazywania ich agresywności (Michalak 2008: 114; Sieradzka 2008: 210). Na rynku finansowym, można liczyć się w szczególności z następującymi praktykami rynkowymi:

1. Uciążliwym i niewywołanym działaniem albo zaniechaniem konsumenta nakłanianiem go do nabycia produktów przez telefon, faks, pocztę elektroniczną lub inne środki porozumiewania się na odległość, z wyjątkiem przypadków egzekwowania zobowiązań umownych, w zakresie dozwolonym przez obowiązujące przepisy.

2. Wywoływaniem wrażenia, że konsument już uzyskał, uzyska bezwarunkowo lub po wykonaniu określonej czynności nagrodę lub inną porównywalną korzyść, gdy w rzeczywistości nagroda lub inna porównywalna korzyść nie istnieje lub uzyskanie nagrody lub innej porównywalnej korzyści uzależnione jest od wpłacenia przez konsumenta określonej kwoty pieniędzy lub poniesienia innych kosztów.

W katalogu agresywnych praktyk rynkowych, nieuczciwych w każdych okolicznościach znajduje się także sformułowana w art. 9 pkt 4 u.p.n.p. praktyka polegająca na żądaniu od konsumenta zgłaszającego roszczenie w związku z umową ubezpieczenia przedstawienia dokumentów, których w sposób racjonalny nie można uznać za istotne dla ustalenia zasadności roszczenia, lub nieudzielanie odpowiedzi na stosowną korespondencję w celu nakłonienia konsumenta do odstąpienia od zamiaru wykonania jego praw wynikających z umowy ubezpieczenia. Przepis ten, wyodrębniając nieuczciwą praktykę rynkową dotyczącą jedynie działalności ubezpieczeniowej – a zatem praktykę specyficzną dla sektora należącego do rynku finansowego, stanowi jednak wyjątek. Co do zasady przepisy u.p.n.p. mają charakter ogólny, nie wyodrębniają praktyk właściwych dla działalności prowadzonej na rynku finansowym, lecz znajdują do nich zastosowanie na takich samych zasadach, jak w przypadku działań niezwiązanych z tym rynkiem.

5. Odpowiedzialność cywilna i karna podmiotów stosujących nieuczciwe praktyki rynkowe

Przedsiębiorcom dopuszczającym się nieuczciwych praktyk rynkowych na mocy przepisów u.p.n.p. grozi odpowiedzialność cywilna, która jest podstawowym rodzajem odpowiedzialności za ich stosowanie. Ze względu na szczególnie niekorzystne skutki niektórych z takich praktyk dla interesów konsumentów w przypadkach określonych w ustawie osobom stosującym nieuczciwe praktyki rynkowe grozi również odpowiedzialność karna (Sieradzka 2008: 266).

Prawną podstawę odpowiedzialności cywilnej stanowi art. 12 u.p.n.p., który określa zasady odpowiedzialności cywilnej za stosowanie nieuczciwych praktyk rynkowych, zawierając listę roszczeń przysługujących w przypadku stosowania praktyk przez przedsiębiorcę oraz wskazując krąg podmiotów, którym przysługują te roszczenia (Wiewiórowska-Domagalska, Kunkiel-Kryńska 2019: Nb 14). Przepis ten w istocie wprowadza w systemie prawa polskiego nowy rodzaj deliktu – stosowanie nieuczciwej praktyki rynkowej (Jarosiński, Widła 2009: 48). Podmiotem legitymowanym czynnie do wystąpienia z roszczeniami w razie dokonania nieuczciwej praktyki rynkowej jest co do zasady konsument (Michalak 2008: 124; Sieradzka 2008: 241; Jarosiński, Widła 2009: 50), które-

go interes został zagrożony lub naruszony. Może on, zgodnie z art. 12 ust. 1 u.p.n.p., żądać:

- 1) zaniechania tej praktyki,
- 2) usunięcia skutków tej praktyki,
- 3) złożenia jednokrotnego lub wielokrotnego oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie,
- 4) naprawienia wyrządzonej szkody na zasadach ogólnych, w szczególności żądania unieważnienia umowy z obowiązkiem wzajemnego zwrotu świadczeń oraz zwrotu przez przedsiębiorcę kosztów związanych z nabyciem produktu,
- 5) zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny związany ze wspieraniem kultury polskiej, ochroną dziedzictwa narodowego lub ochroną konsumentów.

Ponadto na mocy art. 12 ust. 2 u.p.n.p. z roszczeniami, o których mowa wyżej w pkt. 1, 3 i 5, wystąpić mogą również:

- 1) Rzecznik Praw Obywatelskich,
- 2) Rzecznik Finansowy,
- 3) krajowa lub regionalna organizacja, której celem statutowym jest ochrona interesów konsumentów,
- 4) powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów.

Zgodzić się należy z twierdzeniem, że dla ochrony konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym szczególne znaczenie może mieć wynikające z art. 12 ust. 1 pkt. 4 u.p.n.p. roszczenie o unieważnienie umowy zawartej pod wpływem tej praktyki (Jarosiński, Widła 2009: 59. Szerzej odnośnie roszczeń przysługujących konsumentowi z mocy art. 12 ust. 1 pkt. 4 zob. m.in. Bednarczyk 2020: 745; Wiewiórowska-Domagalska, Kukiel-Kryńska 2019: art. 12, Nb 46–57). Wykazanie faktu zastosowania przez instytucję finansową będącą drugą stroną takiej umowy zakazanej praktyki rynkowej może być bowiem częstokroć dla konsumenta łatwiejsze niż innych związanych z umową okoliczności powodujących taki skutek prawny, zwłaszcza że w celu lepszej ochrony interesów konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi ustawodawca zdecydował się wprowadzić w przepisach u.p.n.p. szereg rozwiązań mających ułatwić konsumentom dochodzenie ich roszczeń. Przede wszystkim w przypadku tym odwrócona została zasada ponoszenia ciężaru dowodu (Białek, Zajązkowska-Weremczuk 2008: 21): Na gruncie u.p.n.p., zgodnie z jej art. 13, ciężar dowodu, że dana praktyka rynkowa nie stanowi nieuczciwej praktyki wprowadzającej w błąd spoczywa na przedsiębiorcy, któremu zarzuca się stosowanie nieuczciwej praktyki rynkowej (zob. Wiewiórowska-Domagalska, Kukiel-Kryńska 2019: art. 13, Nb 6–8). To przedsiębiorca zatem musi wykazać, że prowadzone przez niego działania nie wprowadzają konsumentów w błąd (Białek, Zajązkowska-Weremczuk 2008: 21; Michalak 2008: 125).

Kolejnym istotnym ułatwieniem w dochodzeniu roszczeń przez konsumentów jest brak konieczności wykazania przez konsumenta, że wskutek nieuczciwej praktyki rynkowej poniósł on szkodę (zob. Gliniecki 2008: 4; Namysłowska 2007: 1291). Wystarczającą przesłanką ponoszenia przez przedsiębiorcę stosującego nieuczciwe praktyki rynkowe odpowiedzialności cywilnej jest bowiem fakt, że interes konsumenta został przez taką nieuczciwą praktykę rynkową naruszony, a nawet że interes ten został jedynie zagrożony (Jarosiński, Widła 2009: 53).

W przypadkach określonych w ustawie osobom stosującym nieuczciwe praktyki rynkowe grozi nie tylko odpowiedzialność cywilna, ale również odpowiedzialność karna. W pierwszym rzędzie wskazać należy art. 15 u.p.n.p. kwalifikujący stosowanie agresywnej praktyki rynkowej jako wykroczenie zagrożone karą grzywny. Ścigane jest ono na żądanie pokrzywdzonego. Ponadto art. 16 u.p.n.p. penalizuje jako przestępstwa określone w nim nieuczciwe praktyki związane ze sprzedażą produktu w systemie konsorcyjnym (Michalak 2008: 228).

6. Wzmocnienie ochrony konsumentów na rynku finansowym

Fakt, że przepisy u.p.n.p. poza art. 9 pkt. 5 nie wyodrębniają szczególnej kategorii nieuczciwych praktyk dotyczących działalności prowadzonej na rynku finansowym, nie oznacza, że konsumenci na tym rynku nie są chronieni przed nieuczciwymi praktykami w stopniu większym niż na pozostałych rynkach. Wzmocnienie ich ochrony ma jednak z reguły charakter pośredni, wynikając ze szczególnych regulacji dotyczących podmiotów prowadzących działalność na tym rynku i zasad jej prowadzenia, oraz powołania szczególnych instytucji nadzorujących działalność na rynku finansowym oraz chroniących konsumentów usług finansowych.

W pierwszym rzędzie wspomnieć należy o Rzeczniku Finansowym jako podmiocie do którego zadań zgodnie z art. 17 u. o R.F. należy podejmowanie działań w zakresie ochrony klientów podmiotów rynku finansowego, których interesy reprezentuje. W szczególności do jego zadań należą rozpatrywanie wniosków w indywidualnych sprawach, wniesionych na skutek nieuwzględnienia roszczeń klienta przez podmiot rynku finansowego w trybie rozpatrywania reklamacji, rozpatrywanie wniosków dotyczących niewykonania czynności wynikających z reklamacji rozpatrzonej zgodnie z wolą klienta oraz informowanie właściwych organów nadzoru i kontroli o dostrzeżonych nieprawidłowościach w funkcjonowaniu podmiotów rynku finansowego (Kalak 2016: 18). Zakres zadań RF może zatem również obejmować przypadki wypełniające znamiona nieuczciwych praktyk rynkowych w rozumieniu wyżej przywołanych przepisów u.p.n.p. – na przykład nieuczciwej praktyki rynkowej polegającej na wprowa-

dzającym w błąd działaniu dotyczącym procedury reklamacyjnej. Ustawodawca najwyraźniej dostrzega ową zależność, dając temu wyraz w treści art. 26 u. o R.F., zgodnie z którym RF może wytoczyć powództwo na rzecz klientów podmiotów rynku finansowego w sprawach dotyczących nieuczciwych praktyk rynkowych dotyczących działalności tych podmiotów, jak również za zgodą powoda wziąć udział w toczącym się już postępowaniu. W przypadku takim stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze (Kalak 2016: 19). Podkreślić należy, że możliwość wytoczenia powództwa przez RF przewiduje również art. 12 u.p.n.p., przy czym nie wyłącza to możliwości zastosowania przez konsumenta innych środków prawnych przewidzianych w przepisach u.p.n.p.

W myśl art. 24 u. o R.F. Rzecznik może podjąć czynności z urzędu lub na wniosek wskazanych w tym przepisie podmiotów:

- 1) klienta podmiotu rynku finansowego w sytuacji nieuwzględnienia jego roszczeń przez podmiot rynku finansowego w trybie rozpatrywania reklamacji,
- 2) właściwego organu nadzoru, kontroli lub innego organu władzy publicznej,
- 3) organizacji konsumenckich – w zakresie dotyczącym dystrybucji ubezpieczeń w rozumieniu ustawy z dnia 15 grudnia 2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń.

Po zbadaniu sprawy Rzecznik może:

- 1) poinformować wnioskodawcę, że nie stwierdził naruszenia jego praw lub interesów,
- 2) zwrócić się do podmiotu rynku finansowego, w którego działalności stwierdził naruszenie praw lub interesów klientów, o ponowne rozpatrzenie sprawy,
- 3) zwrócić się o zbadanie sprawy do właściwego organu, w szczególności do Komisji Nadzoru Finansowego, Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, prokuratury albo organów kontroli państwowej, zawodowej lub społecznej.

Przyznanie RF możliwości podjęcia działań w zakresie ochrony klientów podmiotów rynku finansowego, w tym również wytoczenia na ich rzecz powództwa w sprawach dotyczących nieuczciwych praktyk rynkowych dotyczących działalności tych podmiotów, znacząco wzmacnia ochronę konsumentów usług finansowych przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym.

Zwrócić należy również uwagę na nadzór nad podmiotami rynku finansowego sprawowany przez KNF. Wprawdzie przepisy ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (dalej jako u. o n.f.) nie przyznają jej odrębnych, szczególnych kompetencji dotyczących bezpośrednio ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym,

niemniej jednak przeciwdziałanie naruszającym prawo działaniom wyczerpującym znamiona takich praktyk niewątpliwie mieści się w zakresie ogólnych zadań KNF związanych ze sprawowaniem nadzoru nad rynkiem finansowym. Wniosek taki można wyprowadzić z treści art. 2 u. o n.f., który określając cele nadzoru nad rynkiem finansowym, wskazuje wśród nich zapewnienie ochrony interesów uczestników tego rynku. W doktrynie wskazuje się, że przepis ten umożliwi organom nadzoru finansowego stosowanie instrumentów nadzorczych nie tylko wówczas, gdy dochodzi do naruszenia prawa, lecz także w przypadku nadużywania przez instytucję finansową „uprzywilejowanej pozycji” w sposób inny aniżeli naruszanie konkretnych norm prawnych (Wojno 2018: art. 2, Nb 10). W zakresie owego celu zapewnienia ochrony interesów uczestników rynku finansowego, zdaniem autora niniejszego opracowania, mieści się zatem niewątpliwie również ochrona przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

Szczególną uwagę zwrócić należy na działający przy KNF Sąd Polubowny, którego celem, zgodnie z art. 18 ust. 1 u. o n.f., jest rozpatrywanie sporów między uczestnikami rynku finansowego, w szczególności sporów wynikających ze stosunków umownych między podmiotami podlegającymi nadzorowi Komisji a odbiorcami usług świadczonych przez te podmioty (zob. także Mularczyk, Miś, Miś 2011: 89; Izdebski 2019: 35). Na mocy art. 18 ust. 2a u. o n.f. Sąd Polubowny może prowadzić również postępowania w sprawie pozasądowego rozwiązywania sporów konsumenckich w rozumieniu ustawy z dnia 23 września 2016 r. o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich na zasadach i w trybie określonych w tej ustawie i w regulaminie Sądu Polubownego.

Mimo że przepisy określające zadania Sądu Polubownego nie odnoszą się wprost do kwestii ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym, przyjęć należy, że owe spory wynikające ze stosunków umownych pomiędzy uczestnikami rynku finansowego – zwłaszcza spory wynikające ze stosunków umownych między podmiotami podlegającymi nadzorowi KNF a odbiorcami ich usług (w tym konsumentami) – mogą w konkretnych przypadkach dotyczyć również działań wypełniających znamiona nieuczciwych praktyk rynkowych. Samo istnienie takiego alternatywnego modelu rozwiązywania sporów uczestników rynku finansowego przyczynia się zresztą do wzmocnienia pozycji usługobiorców (a zatem również konsumentów) na rynku finansowym (zob. także Izdebski 2019: 33).

Postępowanie przed Sądem Polubownym jest przy tym zdecydowanie mniej sformalizowane i szybsze niż przed sądem powszechnym, dając uczestnikom dużo większy zakres swobody i umożliwiając wypracowanie rozwiązania zadowalającego obie strony (Mularczyk, Miś, Miś 2011: 91). Podkreślić należy, że po zatwierdzeniu przez właściwy sąd powszechny wyroku Sądu Polubownego, lub

zawartej przed nim ugody, rozstrzygnięcia Sądu Polubownego mają moc prawną równą z wyrokiem sądu powszechnego (Mularczyk, Miś, Miś 2011: 91).

Omawiając kwestię ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym, wspomnieć również należy o działającym przy Związku Banków Polskich Bankowym Arbitrażu Konsumentckim (BAK). Został on powołany w celu rozstrzygania sporów pomiędzy konsumentami-klientami banków a bankami w zakresie roszczeń pieniężnych z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania przez bank czynności bankowych lub innych czynności na rzecz konsumenta (zob. także Czechowska 2009: 409). Podobnie jak w przypadku Sądu Polubownego przy KNF również w przypadku określenia zakresu spraw, które mogą być rozstrzygane przez BAK, nie wskazano wprost nieuczciwych praktyk rynkowych, co nie oznacza jednak, że w konkretnych przypadkach poddane arbitrażowi spory nie mogą dotyczyć właśnie działań wypełniających znamiona nieuczciwych praktyk rynkowych.

Instytucja RF, kompetencje nadzorcze KNF oraz funkcjonowanie Sądu Polubownego i BAK przyczyniają się zatem do wzmocnienia ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym, niezależnie od ogólnej ochrony przyznanej im jako konsumentom na mocy przepisów u.p.n.p.

7. Wnioski

Polskie prawo konsumenckie stanowi w ostatnich latach jeden z najbardziej dynamicznie rozwijających się działów prawa. Odpowiada to tendencjom widocznym również w prawie europejskim, gdzie w zakresie regulacji dotyczących ochrony konsumenta nastąpił wyraźny zwrot od dyrektyw o charakterze minimalnym do dyrektyw zmierzających do harmonizacji w tym zakresie prawa państw członkowskich (Mazurek 2008: 27). Przejawem prokonsumenckiego podejścia europejskiego prawodawcy jest także Dyrektywa 2005/29/WE, która została implementowana do polskiego systemu prawnego poprzez u.p.n.p.

W kontekście prowadzonych rozważań podkreślić należy, że w ślad za rozwiązaniami przyjętymi w Dyrektywie 2005/29/WE również przepisy u.p.n.p. nie zawierają odrębnego katalogu nieuczciwych praktyk rynkowych odnoszących się *stricte* do działań podejmowanych na rynkach finansowych. Przyznana konsumentom na mocy przepisów ustawy ochrona konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi ma charakter uniwersalny, obejmując swoim zakresem wszelkie działania wypełniające znamiona nieuczciwych praktyk, na które narażeni są konsumenci na różnych rynkach. Uniwersalny charakter regulacji u.p.n.p. i szeroki zakres pojęć użytych przez ustawodawcę pozwalają na podstawie jej przepisów chronić konsumentów również przed nieuczciwymi

praktykami rynkowymi na rynku finansowym. Szczególnie istotne znaczenie może mieć przy tym dla konsumentów możliwość żądania unieważnienia umowy zawartej pod wpływem nieuczciwej praktyki.

Wobec znacznego ryzyka ekonomicznego, ponoszonego przez konsumenta na rynku finansowym, jak również wysokiego stopnia komplikacji produktów finansowych (Stefanicki, 2008: 67) uzasadnione wydaje się jednak wykreowanie przez ustawodawcę w tym zakresie szczególnego konsumentckiego reżimu prawnego, zwiększającego stopień ochrony praw konsumentów na rynkach finansowych – również w zakresie ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

Analiza istniejących regulacji prawnych w ocenie autora wskazuje, że w istocie prawna ochrona konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynku finansowym jest mocniejsza w porównaniu z ochroną konsumenta przed takimi praktykami na innych rynkach. Z reguły jednak nie jest to efektem zmierzających ku temu bezpośrednio działań ustawodawcy, lecz pośrednim rezultatem ogólnych regulacji dotyczących rynku finansowego, zwłaszcza ustanawiających wzmocniony nadzór nad podmiotami działającymi na tym rynku. Organy nadzoru finansowego mogą w ramach swoich zadań i kompetencji przeciwdziałać także takim działaniom podmiotów funkcjonujących na rynku finansowym, które w konkretnych przypadkach wyczerpują znamiona nieuczciwych praktyk rynkowych.

W rezultacie ochrona konsumenta przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi na rynkach finansowych zostaje wzmocniona, albowiem w przypadku określonych działań wyczerpujących znamiona nieuczciwych praktyk rynkowych może on podlegać zarówno ochronie wynikającej z przepisów u.p.n.p., jak i ochronie wynikającej z przepisów regulujących rynek finansowy.

Znaczne ryzyko ekonomiczne ponoszone przez konsumenta na rynku usług finansowych, jak również stopień komplikacji współczesnych produktów finansowych, zwłaszcza w powiązaniu z niską świadomością konsumentką na rynku usług bankowych (Dąbrowska, Janoś-Kresło 2012: 133) i innych usług finansowych, czy wręcz nieznanymi produktami bankowymi i brakiem wiedzy finansowej (Butor-Keler 2017: 15), uzasadniać mogą jednak podjęcie dyskusji o celowości stworzenia w ramach u.p.n.p. odrębnego katalogu nieuczciwych praktyk rynkowych przedsiębiorców działających na rynku finansowym w celu wzmocnienia ochrony konsumentów usług finansowych. W tej chwili takie regulacje ograniczone są do przywołanego wyżej art. 9 pkt. 5 u.p.n.p., który stanowi jednak wyjątek, ograniczony przy tym jedynie do fragmentu rynku finansowego, a mianowicie działalności ubezpieczeniowej. Wyjątek ten wskazuje jednak, że możliwe jest umieszczenie w ramach katalogu nieuczciwych praktyk określonych w przepisach u.p.n.p. również praktyk typowych dla dzia-

łałości prowadzonej na rynku finansowym. Wobec znaczenia rynku finansowego i skali negatywnych konsekwencji ekonomicznych mogących dotknąć w wyniku nieuczciwych praktyk konsumentów usług finansowych idąca w tym kierunku rozbudowa zawartego w przepisach u.p.n.p. katalogu nieuczciwych praktyk powinna być zdaniem autora poddana przez ustawodawcę pod głęboką refleksję, zwłaszcza że wspomniany art. 3 ust. 9 Dyrektywy 2005/29/WE w przypadku usług finansowych pozwala prawodawcom poszczególnych państw członkowskich na ustanowienie w kontekście nieuczciwych praktyk surowszych przepisów niż przewidziane w regulacjach dyrektywy.

Wykaz skrótów

- BAK – Bankowy Arbitraż Konsumentcki
KNF – Komisja Nadzoru Finansowego
RF – Rzecznik Finansowy
u. o n.f. – ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym
u. o R.F. – ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym
u.p.n.p. – ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym

Bibliografia

Akty prawne

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/65/WE z dnia 23 września 2002 r., dotycząca sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość oraz zmieniająca Dyrektywę Rady 90/619/EWG oraz Dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE (Dz.Urz.U.E.L Nr 271).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/29/WE z dnia 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca Dyrektywę Rady 84/450/EWG, Dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz Rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.Urz.U.E.L Nr 149).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/17/UE z dnia 4 lutego 2014 r. w sprawie konsumentkich umów o kredyt związanych z nieruchomościami mieszkalnymi (Dz.U. UE L 60 z 28.2.2014 r.).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/97 z dnia 20 stycznia 2016 r. w sprawie dystrybucji ubezpieczeń (Dz.Urz. UE L 26 z 2.02.2016 r.).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/65/UE z dnia 15 maja 2014 roku w sprawie rynków instrumentów finansowych (Dz.U. UE 2014.173.349 z 12.06.2014 r.).
- Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym, Dz.U. 2020, poz. 2059, tekst jednolity.

- Ustawa z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym, Dz.U. 2017, poz. 2070, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, Dz.U. 2022, poz. 246, tekst jednolity.
- Ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym, Dz.U. 2022, poz. 187, tekst jednolity.
- Ustawa z dnia 23 września 2016 r. o pozasądowym rozwiązywaniu sporów konsumenckich, Dz.U. 2016, poz. 1823.
- Ustawy z dnia 15 grudnia 2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń, Dz.U. 2019, poz. 1881, tekst jednolity.

Opracowania

- Bazylińska, Justyna. 2012. *Ochrona zbiorowych interesów konsumentów w prawie Unii Europejskiej i w wybranych porządkach prawnych państw członkowskich*. Toruń: TNOiK.
- Białek, Tadeusz, Katarzyna Zajączkowska-Weremczuk. 2008. Nieuczciwe praktyki rynkowe. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego* 3: 16–24.
- Bednarczyk, Piotr. 2020. Żądanie unieważnienia umowy – próba wykładni art. 12 ust. 1 pkt 4 ustawy z 23.8.2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. *Monitor Prawniczy* 14: 740–746.
- Butor-Keler, Agnieszka. 2017. Misselling a ochrona konsumenta na rynku usług finansowych, *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach* 326: 9–20.
- Cyman, Dariusz. 2016. Kierunki zmian ochrony konsumenta usług finansowych w Unii Europejskiej. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio H – Oeconomia* L(4): 39–48. DOI: 10.17951/h.2016.50.4.39.
- Czechowska, Iwona D. 2009. Ochrona konsumenta rynku usług bankowych. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne problemy usług* 38(548): 407–413.
- Dąbrowska, Anna, Mirosława Janoś-Kresło. 2012. *Ochrona konsumentów na rynku usług bankowych i telekomunikacyjnych*. Warszawa: Oficyna wydawnicza SGH.
- Gliniecki, Bartłomiej. 2008. Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym – nowe środki ochrony praw konsumentów. *Edukacja Prawnicza* 2: 3–7.
- Izdebski, Paweł. 2019. Instytucjonalny model ADR z udziałem konsumentów na rynku kapitałowym. *ADR – Arbitraż i Mediacja* 2: 31–45.
- Jarosiński, Wojciech, Bohdan Widła. 2009. Odpowiedzialność cywilna według ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym w świetle dyrektywy 2005/29/WE o nieuczciwych praktykach rynkowych. *Transformacje Prawa Prywatnego* 1–2: 37–65.
- Kalak, Jakub. 2016. Pozasądowe postępowanie w sprawie rozwiązywania sporów między klientem a podmiotem rynku finansowego. *ADR – Arbitraż i Mediacja* 2: 17–38.
- Mazurek, Michał. 2008. Wpływ maksymalnych dyrektyw konsumenckich na funkcjonowanie skodyfikowanych systemów prawa cywilnego. *Transformacje Prawa Prywatnego* 2: 23–48.

- Michalak, Arkadiusz. 2008. *Przeciwdziałanie nieuczciwym praktykom rynkowym. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Mularczyk, Krystian, Grzegorz Miś, Małgorzata Miś. 2011. Wybrane instytucje rozstrzygające spory konsumenckie na drodze polubownej. *ADR – Arbitraż i Mediacja* 3: 79–92.
- Namysłowska, Monika. 2007. Nowa ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. *Monitor Prawniczy* 23: 1287–1292.
- Podrecki, Paweł. 2007. *Dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych i jej implementacja do prawa polskiego*. W: *Prawo własności intelektualnej wczoraj, dziś i jutro*, red. J. Barta, A. Matlak, *Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego* 100: 365–386.
- Rutkowska-Tomaszewska, Edyta. 2009. Ochrona interesów konsumenta a polubowne sposoby rozstrzygania sporów na rynku usług bankowych. Materiały pokonferencyjne „Perspektywy rozwoju sądownictwa arbitrażowego” Katowice, 20–21.11.2008 r. *ADR – Arbitraż i Mediacja* 2: 139–144.
- Rutkowska-Tomaszewska, Edyta. 2020. Prawo ochrony konsumenta usług finansowych w świetle założenia racjonalnego ustawodawcy — kilka wybranych uwag. *Acta Universitatis Wratislaviensis* 3978: *Przegląd Prawa i Administracji* CXX(2): 481–498. DOI: 10.19195/0137-1134.120.85.
- Sieradzka, Małgorzata. 2008. *Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Komentarz*. Warszawa: Oficyna a Wolters Kluwer business.
- Smyczek, Sławomir. 2007. Ochrona interesów konsumentów na rynku usług finansowych. W: *Ochrona interesów konsumentów w Polsce w aspekcie integracji europejskiej*, (red.) Ewa Kieźel, 130–158. Warszawa: Difin.
- Stefanicki, Robert. 2008. Ochrona konsumenta banku w świetle ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (cz. I). *Prawo Bankowe* 6: 66–77.
- Wiewiórowska-Domagalska, Aneta, Aleksandra Kunkiel-Kryńska. 2019. Komentarz do art. 1. W: *Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Komentarz*, (red.) Konrad Osajda, wydanie elektroniczne Legalis. Dostęp: 24.02.2022.
- Wiewiórowska-Domagalska, Aneta, Aleksandra Kunkiel-Kryńska. 2019. Komentarz do art. 2. W: *Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Komentarz*, (red.) Konrad Osajda, wydanie elektroniczne Legalis. Dostęp: 24.02.2022.
- Wiewiórowska-Domagalska, Aneta, Aleksandra Kunkiel-Kryńska. 2019. Komentarz do art. 3. W: *Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Komentarz*, (red.) Konrad Osajda, wydanie elektroniczne Legalis. Dostęp: 24.02.2022.
- Wiewiórowska-Domagalska, Aneta, Aleksandra Kunkiel-Kryńska. 2019. Komentarz do art. 12. W: *Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Komentarz*, (red.) Konrad Osajda, wydanie elektroniczne Legalis. Dostęp: 24.02.2022.
- Wiewiórowska-Domagalska, Aneta, Aleksandra Kunkiel-Kryńska. 2019. Komentarz do art. 13. W: *Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym. Komentarz*, (red.) Konrad Osajda, wydanie elektroniczne Legalis. Dostęp: 24.02.2022.
- Wojno, Bartosz. 2018. Komentarz do art. 2 ustawy o nadzorze nad rynkiem finansowym. W: *Prawo rynku kapitałowego. Komentarz*, 3 wydanie, (red.) Marek Wierzbowski, Ludwik Sobolewski, Paweł Wajda, wydanie elektroniczne Legalis. Dostęp: 20.02.2022.